

TEME

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 125-136]

© Monos 2023

TEME

Zarobljena pravda

Jusuf Trbić

Skoro tri decenije nakon završetka rata bosanskohercegovačko pravosuđe nalazi se u ćorsokaku. Duboko korumpirano, pod snažnim uticajem nacionalističkih političkih snaga, podijeljeno i okrenuto dijametralno različitim interpretacijama nedavne tragične prošlosti, nije u stanju da nastavi putem koji je otvorio Tribunal za ratne zločine u Hagu. Podaci o broju otvorenih i presuđenih slučajeva djeluju porazno na žrtve i sve one koji se još nadaju pravdi. Primjera ima bezbroj, od neprocesuiranja ratnih zločina u Tuzlanskom kantonu, do nakaradnog poimanja pravde u Okružnom tužilaštvu u Bijeljini. U ovom gradu, u kojem je počela agresija na BiH i koji je bio daleko od linije fronta, počinjeno je mnogo teških zločina nad bošnjačkim civilima. Ali, procesi su vođeni uglavnom protiv preživjelih Srebreničana, a u malom broju suđenja za ratne zločine počinjene u Bijeljini i Janji, presude su obavezno išle u korist počinilaca, čak i u slučaju logora Batković, za koji je Haški tribunal ponudio dovoljno dokaza. U tri poznata slučaja dugotrajne opsade gradova (Sarajevo, Bihać, Goražde) u kojima je stradalo mnogo civila, procesi se vode protiv branilaca, a nema ni jednog jedinog slučaja optužnice za agresore. Prema sadašnjem stanju u pravosuđu, ogromna većina slučajeva ratnih zločina još je na čekanju, a biće potrebno najmanje deset godina da se završe malobrojni započeti procesi. Šta učiniti da pravosuđe najzad počne raditi svoj posao – to je pitanje na koje još niko nema odgovora.

Ključne riječi: pravosuđe, zločini, procesuiranje, pravda, žrtve.

U državi bolesnoj od nacionalizma, etničke podjele, sveopšte korupcije, vladavine gluposti i primitivizma, čini se da je najveća rana ipak pravosuđe. Činjenica da još nikome nije suđeno za takozvanu "visoku korupciju", za izborne prevare, za ruganje zakonima i Ustavu, za samovolju političara, za krupni kriminal, na svoj način prikriva ono najgore: nema pravde za žrtve ratnih zločina, ili je ima "na kašičicu". Kad neki istraživač zaroni u mutno more neprocesuiranja ratnih zločina, odjednom se nađe u močvari u kojoj se teško razaznaje šta je šta. Domaći sudovi su u ovoj oblasti radili isključivo "na guranje", onda kad se moralo, pod pritiscima iz svijeta, a pravosuđe se potpuno ukopilo u mračni savez plemenskih ideologija i politika, koji je od naših života i države u cjelini napravio buvlju pijacu na kojoj se u bescijenje prodaju naša prošlost i budućnost, naša prava i naše sud-

bine. Stotine hiljada žrtava, kako se čini, uzalud čekaju pravdu, zločin se svakoga dana smije kazni, a ubice se nesmetano rugaju ubijenima. Iz mraka koji nam se sručio na glavu izranjaju ponosno najgori zlikovci, obožavaoci zločina podižu im spomenike, slikaju im murale, proglašavaju ih junacima i pravednicima, ustupaju im televizijske ekrane i školske katedre, daruju ih položajima i počastima. Rezultati istraživanja prof. dr. Omera Hamzića, u radu objavljenom u ovom broju "Gračaničkog glasnika"¹, naprosto ostavljaju čitaoca bez riječi. Kako je to moguće? I hoće li se ikad ovaj rat završiti, ako nema pravde za žrtve i istine za sve nas?

Na pitanje šta je sa suđenjima za ratne zločine, Tužilaštva i sudovi odgovaraju suhim ciframa iz kojih je teško razabrati da li je to malo ili mnogo. Ali, konstatacija da će biti potrebno najmanje deset godina intenzivnog rada da se završe samo oni slučajevi koji su u proceduri, govori sama za sebe. Potvrđuje to i podatak koji navodi Omer Hamzić, da je Tužilaštvo BiH, u prvih šest mjeseci 2023. godine, u Odjelu za ratne zločine koji ima 24 tužioca, podiglo samo dvije optužnice za ratne zločine protiv tri osobe i raspisalo 17 potjernica. A u periodu 2017 – 2022. godine u Odsjeku za ratne zločine Tužilaštva TK nije podignuta ni jedna optužnica. Svakodnevna je pojava da osumnjičeni za ratne zločine nesmetano bježe u susjedne države. U Tužilaštvu BiH kažu da je, u 123 predmeta, nedostupno 361 lice, i, kako sad stvari stoje, tako će i ostati. Susjedne zemlje su, kao što se zna, danas sigurne kuće za ratne zločince, a posebno se to odnosi na Srbiju. Kako vrijeme prolazi, domaća tužilaštva i sudovi se sve manje bave ratnim zločinima, svjedoci

umiru ili odlaze u svijet, a trgovci našim životima zadovoljno trljaju ruke. Krvavi posao rasparčavanja Bosne i Hercegovine itekako im se isplatio.

Ta mračna slika dobija još tamnije tonove kad se pogleda sudska praksa: podignute su optužnice protiv onih koji su od zločinaca branili Sarajevo, Bihać i Goražde, a ni jedne optužnice nema protiv onih koji su te gradove napadali, ubijali, mrcvarili, i to pred očima cijelog svijeta. Sudski dokazana agresija dvije susjedne države na BiH otvoreno se odbacuje, a negiranju presudnog genocida u Srebrenici nema kraja. A šta tek reći za ozakonjenu praksu da i osuđeni za ratne zločine mogu platiti kaznu umjesto da idu u zatvor. Osam osuđenih za krivično djelo ratni zločin na kaznu do jedne godine u Bosni i Hercegovini, zamenilo je, u posljednjih pet godina, zatvorsku–novčanom kaznom, prema podacima koje je prikupila novinarka Marija Arnautović.² Slijedi, nakon ovoga, i pitanje na koje niko neće odgovoriti: kakvi su to ratni zločini koji se kažnjavaju manje nego saobraćajni prekršaji?

To je slika našeg pravosuđa danas.

A ako takvo stanje manje iznenađuje kad je u pitanju entitet RS, zbog politike koja otvoreno negira, pa čak i veliča i slavi i najgore ratne zločine, kako je moguće da nije ništa bolje ni u drugom dijelu države, recimo u Tuzlanskom kantonu? Prof. Omer Hamzić naveo je činjenice: u periodu 2017 – 2022. godine u Odsjeku za ratne zločine Tužilaštva TK nije podignuta ni jedna optužnica. Za proteklih dvadeset godina, od 2003. do 2023. podignuta je ukupno 21 optužnica i optuženo 55 lica. Na osnovu tih optužnica doneseno je 8 presuda u nadležnim sudovima. Ne računajući predmete

1 prof. dr. Omer Hamzić, Krivični progon ratnih zločina u Bosni i Hercegovini (1992. - 1995.) – lični pogled iz perspektive Gračanice, *Gračanički glasnik*, br. 56, „Monos“ Gračanica 2023.

2 Marija Arnautović: Optuženici za ratne zločine u BiH otkupljuju kazne i izlaze na slobodu, *Automija.info* 12.2.2023.

Zločin u Bijeljini, 3. 4. 1992., (Mevludin Ekmečić, "Genocid nad Bošnjacima 1992-1995 – crtežom i tekstom", Galerija portreta Tuzla, Bosanska riječ, Wupertal, 1996., 41)

koji su ustupljeni državnom Tužilaštvu, dva tužioca za dvadeset godina uspjeli su, zajedno sa svojim saradnicima, „dobiti“ na sudu svega 8 presuda ili u prosjeku nešto manje od jedne u dvije kalendarske godine (za 48 mjeseci rada). Za neke opštine, uključujući i Gračanicu, nije nikad podignuta ni jedna optužnica.

I dok, na državnom nivou, dobijamo, jednu za drugom, ponovo revidiranu strategiju procesuiranja ratnih zločina, stanje u pravosuđu sve bliže je potpunom haosu. Smjene glavnih tužilaca u Tužilaštvu BiH, afere sa sudijama, prikrivanje dokaza i beskrajna odgađanja suđenja otkrivaju kako tri nacionalističke politike na svim nivoima otvoreno štite svoje “krupne ribe” i sabotiraju svaku trunku pravde. Čini se da je neophodna ponovna, ovog puta prava reforma pravosuđa, na temelju evropske sudske prakse i uz pomoć međunarodnih institucija, jer mi sami nikada nećemo izaći iz blata u koje su nas dovele naše plemenske vođe i njihove ideologije podjele, etno-religijske homogenizacije i njihovog sistema kakistokratije – vladavine najgorih, kako bi to rekli stari Grci.

Očigledno odumiranje pravde vidljivo je na svakom koraku. Kad je u pitanju procesuiranje ratnih zločina, kao primjer loše prakse može poslužiti Bijeljina, u kojoj je, na neki način, sve i započelo. Pa ipak, ovdje pravde nema ni u naznakama. Da se prisjetimo kako je to bilo.

NEČASTIVI U BIJELJINI

Prvog dana aprila 1992. godine Nečastivi je, sa brojnom svitom, stigao u Bijeljinu. Za njegov dolazak sve je već odavno bilo spremno, sve pripreme završene, sve puške otkočene, sva vrata otvorena. Spremni su bili i budući mrtvaci, ali oni to nisu znali.

Nečastivi je u tom malom gradu, u sjeveroistočnom ćošku Bosne, na granici sa

Srbijom, izveo svoj nezaboravni teatar smrti, da njime pokaže šta će se dešavati ubuduće i kako će stvari teći dalje. Bijeljina je odabrana da bude generalna proba Miloševićevog ratnog pohoda jer je već bila pretvorena u izolovano ostrvo, do kojeg nikakva ruka pomoći nije mogla stići. Sva vlast je odavno bila u rukama Karadžićevog SDS-a, sa svih važnijih mjesta, uključujući i portire, uklonjeni su Bošnjaci, bile su tu i jake snage srpske JNA, i srpske policije, i srpske Teritorijalne odbrane, sva sela su bila naoružana do zuba (a Bijeljina je sa svih strana opkoljena srpskim selima), granica sa Srbijom već odavno nije postojala, a Pavlovića most je već udarnički radio za Veliku Srbiju, i Nečastivi se tu osjećao kao kod svoje kuće. Da bi crni teatar bio potpuniji, on je doveo i specijalnu jedinicu MUP-a Srbije, na čelu sa Željkom Ražnjačevićem Arkanom. Razlog je bio jednostavan: ako bi se neko iz međunarodne zajednice pobunio, krivica bi se mogla svaliti na navodnu paravojnu formaciju. Uz to, Arkan je bio iskusni ubica, koji je svoje znanje nesebično prenosio na sljedbenike. A bio je još jedan razlog: Arkan je bio tu da veliki zločin drži pod kontrolom, da njegovi ljudi pobiju izvjestan broj civila i to pokažu onima koji su im dali zeleno svjetlo za osvajanje Bosne, ali da ne dozvole klaonicu i more krvi, jer bi to moglo zaustaviti dalje odvijanje plana.³

Kad me je četnički vojvoda Mirko Blaagojević iz kuće, u trenerci, odveo u Arkanov štab, prvo što sam vidio, bili su vojni kamioni sa oružjem. Vidio sam i arkanovce na djelu, kako na smrt prebijaju dva civila, koji nisu znali ni gdje se nalaze, ni što će tu. Vidio sam i čuvenog boksera Salku Nargalića, i braću Belkiće, koji su pošli da sklone nenu, pa su ih tu doveli s ulice. Svi su oni pobijeni te noći. Vidio sam i prvake SDS-a doktore Milana Novakovića i Mili-

3 Marija Arnautović, ibidem

voja Kićanovića, i Miladina Stjepanovića iz Ugljevika, čuo sam i njih i komandanta Kasarne JNA Dragišu Masala kako oduševljeno pozdravljaju ubice na terenu, i čuo Ljubišu Savića Mauzera, komandanta Kriznog štaba, koji, dok je gledao u mene, isprebijanog, u telefonsku slušalicu govorio Biljani Plavšić: "Ne brinite, nećemo mi njega, znamo mi koga treba, pa mi ovo mjesecima pripremamo." Prije toga su me tako krvnički pretukli, da na meni nije bilo ni milimetra bijele kože. A onda je neko javio Radio-Sarajevu da sam odveden. Bio sam u to vrijeme direktor Radio-Bijeljine, poznat u gradu, pa je to, valjda, bio razlog da me poštede, da neko iz svijeta ne bi pitao za moj slučaj.

Smrt me te noći, iz meni tada nepoznatih razloga, nije voljela. Obilazila me je, tukla me nemilice, vrijeđala, udarala bezbol palicom, izvodila me desetak puta na strijeljanje, pa opet vraćala. Pred zoru me je pustio Arkan lično, uz naredbu policiji da me odvezu. Što je policija bespogovorno slušala. Moglo mu se, jer je znao da ja nigdje iz klopke ne mogu pobjeći. Ali, trebalo mi je još mnogo sreće da i te noći, kad me je Mauzer tražio, a i kasnije, izbjegnem smrt koja me je čekala iza svakog ćoška.

U Bijeljini su tih dana mogle da uđu samo dvije televizijske ekipe, one iz Beograda i Novog Sada. I američki fotoreporter Ron Haviv, kojeg je Arkan pustio da dođe i da snima, pa mu oduzeo film iz aparata. Na sreću, pogrešan. Kasnije je doveo i neke strane novinare, pa se pokajao. Svima njima je Srbija uskoro otkazala gostoprinstvo, jer nisu pisali i govorili ono što se od njih očekivalo.

A njegovi ljudi su se, kao manekeni, slikali na bijeljinskim ulicama, s puškama uperenim u zid, pucali iz protivavionskog mitraljeza u izlog Doma omladine, trideset metara od zgrade Opštine, gdje su se, inače, častili pićem, sunčali se na krovu Robne kuće, i, za potrebe televizije, pretre-

sali pred kamerama čelnike SDS-a i samog Cvijetina Simića, predsjednika Skupštine opštine, da bi pokazali svu ozbiljnost situacije. Njihovi snajperisti pucali su sa nekoliko visokih zgrada, pa koga pogode, pogode, ostali se razbježe, dovodili su ljude s ulice i iz njihovih kuća (u čemu su im ne-sebičnu pomoć pružali domaći patrioti), tukli ih divljački i ubijali, pokazujući tako svojim domaćinima da ubijanje Bošnjaka nije nikakav prekršaj i da će lako savladati tu lekciju. Kasnije će Mauzer, u jednom razgovoru za Politiku, pomalo razočarano, reći da Muslimani u Bijeljini nisu imali nikakvog oružja, sem nekoliko lovačkih pušaka. Inače bi bilo mnogo više mrtvih.

A kad se najedu i napiju, arkanovci su kretali u akciju, praćeni oduševljenom muzikom i navijanjem Pere Simića, novog direktora Radio-Bijeljine. Tih dana srpska propaganda je trubila o tome kako su nekakvi muslimanski borci zauzeli Bolnicu, a mene su baš tada, 2. aprila popodne, proveli pored Bolnice, u kojoj je sve bilo nestvarno mirno, s bijelim mantilima koji šetaju i smiju se. Arkanovci, su, kao u šetnji, svratili u džamiju preko puta Bolnice, sve polupali i razbacali, pa ubili maloljetnog Admira Šabanovića, a zatim i njegove roditelje, Redžepa i Tifu, i dvoje komšija Albanaca, na ulici pred kućom Šabanovića. Ron Haviv je to snimio, i to je ona čuvena fotografija na kojoj arkanovac Srđan Golubović Maks udara čizmom u glavu mrtvu Tifu. Kasnije su i tu, i druge fotografije mrtvih bijeljinskih Bošnjaka izložili članovi srpske boračke organizacije, uz proslavu Dana odbrane Bijeljine, a ispod fotografija su napisali da su to nevine srpske žrtve. Čak i Tifa, na najpoznatijoj fotografiji iz bosanskog rata. Podrum Redžepove kuće bio je pun mrtvih ljudi.

Pune mrtvih ljudi bile su i ulice Bogdana Žerajića (četiri žene, šest muškarca, od kojih je jedan bio sedamdesetogodišnjak, i jedno dijete), i u ulici Sedam sekretara

SKOJ-a (desetak ubijenih). Među njima je bila i porodica Bišanović, stara Bisera i njene dvije kćerke, maloljetni unuk i stankarka, Srpkinja, koju su arkanovci ubili kroz vrata kupatila. Po nalogu četnika, ubili su zatim i starog borca Milu Lukića, brata narodnog heroja Veljka Lukića Kurjaka, a onda su, usput, zapucali i u dvoje komšija koji su izvirivali preko tarabe. Iz kuće su izveli mirnog i dobrog Mustafu Komšića i njegova dva sina, i ubili ih tu, na ulici. I to tako što su sinove odmah pobili, a Mustafu presjekli rafalima po nogama i ostavili ga da iskrvari, gledajući mrtve sinove. Ubili su i staru Majdu Izić, i još sedamnaestoro u kućama na uglu dvije ulice, odmah iza Bolnice. I mnoge druge, sve u blizini centra grada, jer su se Arkanovi junaci bojali da ulaze u udaljenije ulice i sokake, za svaki slučaj. Živani Delić su policajci odveli sva tri sina i muža, i pobili ih. Kao i Asima Fidahića, potomka Ali-paše, kao i mnoge druge.

A krunski dokaz da se radilo o hladnokrvoj egzekuciji civila dao je sam Krizni štab SDS-a, koji je, nakon tih prvih dana, objavio spisak poginulih u navodnim borbama u Bijeljini. Spisak sadrži samo četrdeset imena, i sve su to civili, stari ljudi, žene i djeca. Broj ubijenih je, naravno, znatno veći, i svi su oni odvedeni ili ubijeni na licu mjesta pred svjedocima. Srpska propaganda je tih dana trubila o navodnim muslimanskim borcima koji su krenuli da zauzmu grad, prepun naoružanih Srba, vojnika, policajaca, teritorijalaca i naoružanog srpskog naroda. Ali, ni jedan od tih navodnih muslimanskih ekstremista (zanimljivo, srpski ekstremisti se ne pominju) nije ni ubijen, ni ranjen, ni zarobljen, ni jedan nije izveden pred sud, ni jedan nije ni fortografisan, ni viđen na ulicama Bijeljine. Kao da su svi odletjeli u nebo. Bezbroj puta tražili smo od lokalne vlasti i boračke organizacije, koja je i ove godine svečano obilježila Dan odbrane i oslobođe-

nja Bijeljine, da iznesu makar jedan dokaz za tvrdnju o borbama, da kažu od koga su to oni odbranili o oslobodili grad, i zašto su tako oslobođenu Bijeljinu i Janju nastavili da oslobađaju sve do kraja 1995. godine. Pa to čine i danas, doduše drugim metodama. Pozivali smo ih da od pravosuđa traže ispitivanje makar tih slučajeva masovnih zločina početkom aprila 1992. godine, da se utvrdi šta se događalo i tada i kasnije, ko je pobio tolike ljude, ko je protjerao 35 hiljada Bošnjaka, ko je hiljade odveo u logore i na prisilni rad, ko je porušio džamije, i šta su radili vojnici druge države tih i ostalih dana u Bijeljini.

Uzalud. Odgovora nema. Umjesto toga, i ovoga puta su, obilježavajući svoj Dan oslobođenja grada, zaigrali i zapjevali na našim mezarima, na našim patnjama, na našim suzama, na našim ubijenim životima. Nama, Bošnjacima u RS-u, čini se da zlu nema kraja, da zločin svakoga dana pobjeđuje, da zločinice, koji mirno šetaju našim ulicama, niko nikada neće popriječno pogledati. A Bosna i Sarajevo su sve dalje. I pravda je sve dalje, i istina, i naši snovi. Ostaje nam još samo da se sjećamo, nadajući se da će nas naša sjećanja nadživjeti.

ZAŠTO BIJELJINA?

Zbog čega je Bijeljina odabrana da bude generalna proba rata protiv Bosne? Odgovor je jednostavan. To je najlakše bilo napraviti upravo u Bijeljini, koju su u potpunosti držali SDS-ovci, u kojoj su sve pripreme za rat bile davno završene, u kojoj se tačno znalo ko od Bošnjaka ima čakiju, o pištolju da se i ne govori, u kojoj nije bilo ni najmanje opasnosti za bilo kojeg Srbina. Vojska, policija, teritorijalna odbrana, „naoružani narod“, pogotovo u selima, sve strukture vlasti, sudstvo, sve firme i ustanove – sve je bilo u njihovim rukama. Milošević je htio da provjeri hoće li održati obećanje one velike sile koje su dale zeleno svjetlo za komadanje Bosne. Arkan je imao zadatak

da kanališe zločin, da spriječi preveliko krvoproliće i ponudi svijetu dokaze da se vrše zločini nad civilima, ali u ograničenom obimu, u obimu koji neće isprovocirati reakciju, pogotovo ne vojnu intervenciju Zapada. Ostalo je samo da se presjeku veze s bosanskim medijima – i veliki, krvavi teatar mogao je da počne. Uloge su bile davno podijeljene, predstava uigrana, režija maestralna, a pripremljena je bila i publika. Nije manjkalo ni aplauza. A meni je najviše u sjećanju ostalo oduševljenje aktera i onih koji su se iz partera tiskali da i sami daju kakav doprinos, makar i minimalan, da i oni, opijeni, zapjevaju horsku pjesmu pobjede. Njihova pjesma još me ponekad budi iz sna i još me ispunjava teškim mirisom gađenja i stida.

Svake godine se, kao i sad, uz početak aprila, jave nekakvi samozvani “oslobodioci” Bijeljine, koji su “oslobodili” grad od navodnih muslimanskih boraca, a da pri tome, kako sami kažu, nije stradao ni jedan borac ni na jednoj, ni na drugoj strani. Stradali su samo civili, koje su arkanovci pobili u njihovim kućama i na ulicama, ili su odvedeni u prostorije Kriznog štaba, i tamo likvidirani. I ne samo što nije bilo žrtava među borcima, već ni jedan od tih izmišljenih muslimanskih napadača nije ni ranjen, ni zarobljen, ni izveden pred sud, ni jedan nije fotografisan, pa čak niko od njih nije ni viđen. U dvije knjige “Majstora mraka” ja sam još 2007. godine naveo imena stotina ubijenih civila, a samozvani “oslobodioci” ni do danas nisu našli ni jedno ime od tolikih napadača od kojih su “oslobađali” grad.⁴ Uz to, nikad nisu rekli ni riječ na naše stalne pozive da zajedno pozovemo Okružno tužilaštvo u Bijeljini da otvori proces i istraži šta se to dešavalo u aprilu 1992. i ko je porušio džamije godinu dana kasnije. Nisu nikad ni pomislili da to učine, jer je godinama, čak u tri mandata,

glavni tužilac u bijeljinskom Okružnom tužilaštvu bio Novak Kovačević, Mladićev ratni sudija. Pa ne bi on valjda učinio išta protiv Srba?

Jasno je čega se boje: istine. Jer, treba reći zašto su pobijeni toliki civili, i tada, i kasnije, i zašto su dični “oslobodioci”, nakon što su “oslobodili” grad, nastavili to “oslobađanje” sve do kraja 1995. godine, svakoga dana i svake noći, ubijajući i progoneći sve koji su imali pogrešna imena. U Bijeljini su ubijana djeca (pisao sam o dvadeset njih), recimo, Kemal i Kemala Isić od dvije i četiri godine, Ado Sarajlić od šest i njegova sestra Alma od deset godina, i toliki drugi. Jesu li i od njih “oslobađali” Bijeljino? Zbog čega je opljačkano, poniženo i protjerano 35 hiljada ljudi, zašto su civili odvođeni na prisilni rad i u “živi štit”, zbog čega su porušene sve džamije (iako su ostale nedirnutе sve stare srpske crkve na teritoriji koju je kontrolisala Armija RBiH)? Zašto su ubijani stari ljudi i žene, zbog čega je u Bijeljini ubijeno najviše Albanaca u cijeloj BiH i može li iko objasniti toliku količinu zločina u Bijeljini i Janji, gdje nikakvih borbi nije bilo, a front je bio daleko?

Logor Batković, koji je u haškim presudama označen kao jedan od logora smrti, otvorio je svoja vrata 1. aprila 1992. godine. Batković je bio prvi otvoren, a posljednji zatvoren logor u BiH. Kroz njega je, prema podacima Udruženja logoraša, prošlo oko 4.000 ljudi, od kojih je ubijeno, na razne načine, preko 80. Neki od njih podlegli su mučenjima, a neki su izgubili život kopajući rovove na prvoj liniji fronta ili kao dijelovi živog štita.

Bio je to najmasovniji i najstrašniji bijeljinski logor od trinaest, koliko ih je, prema priznanju u Haškom tribunalu pomenula Biljana Plavšić. U dokumentima iz Haga naziva se „logorom smrti“. Pa ipak, na

4 Jusuf Trbić, *Majstori mraka*, NIK „Kujundžić“, Lukavac, 2007.

suđenju u Bijeljini, koje je pretvoreno u pravu farsu, bijeljinski sud (na čelu Sudskog vijeća bio je sudija Mensur Džonlić) oslobodio je optužene, čime je, praktično, rekao da to nije bio logor, da nije bio zatvor u koji su prisilno dovođeni civili, već nekakvo odmaralište u kojem su Bošnjaci i Hrvati mučili sami sebe, sami sebe zatvarali u bodljikavu žicu, sami sebe odvodili na prisilni rad za srpsku vojsku, sami sebe izgladnjivali, tukli, ponižavali i ubijali. Zbog toga su ti optuženici (a među njima nije bilo onih glavnih) nagrađeni oslobađajućom presudom, mada i sama činjenica da neko odvodi civile iz kuća, zatvara ih i podvrgava torturi, predstavlja zločin sam po sebi. Tužilaštvo je tako vodilo proces, da sam i ja najavljuvao kako će zločinci biti nagrađeni, a žrtve kažnjene. Što se i dogodilo. U ovom slučaju desilo se i nešto nezabilježeno u svijetu: tužilac Nebojša Jovanović nije uložio žalbu na presudu kojom su logor Batković i sve što se dešavalo u njemu proglašeni legalnom i dozvoljenom djelatnošću. Na isti način odbačene su i tužbe logoraša zatočenih u logorima smrti u Prijedoru – zločinci su nevini, a žrtve krive, pa moraju plaćati troškove suda.

Okružno tužilaštvo u Bijeljini već godinama podiže optužnice za ratne zločine isključivo protiv Bošnjaka iz Srebrenice, za koje se unaprijed zna da nisu krivi, procesi teku, a oslobađajuće presude, koje su se i očekivale, iznose se kao dokaz predanog rada Tužilaštva i Okružnog suda. Isti taj sud redovno donosi oslobađajuće presude za zločine nad Bošnjacima. Mene je svojevremeno tužio čovjek kojeg sam pomenio u knjizi "Gluho doba", a postupajuća sutkinja mu je dala za pravo, uz obrazloženje da ja ne mogu nikoga kriviti za etničko čišćenje u Bijeljini, kad etničkog čišćenja nije bilo! U presudi od 14. aprila 2022. godine (broj 12 0 K 008568 21 K). bivši policajac Nebojša Narančić nije kriv što je 2. aprila odveo iz kuće Redžu Delića (1940)

i njegova tri sina, Sulejmana (1958), Berzada (1961) i Beriza (1964), jer treba da ih sasluša, pa će ih vratiti, tako je rekao pred majkom Živanom i njenim kćerkama. Svi su ubijeni. Uprkos tome što nije umio objasniti zašto ih je odveo, po čijem naređenju i s kojim ciljem, sudsko vijeće, na čelu s Milenom Zorić, smatralo je da tu njegove krivice nema. Šta više, sud je rekao da nije dokazano da je u Bijeljini tih dana bio oružani sukob, dakle, nije bilo rata, pa samim tim ni ratnog zločina. A mogli su pozvati bijeljinsku boračku organizaciju, koja svake godine slavi Dan odbrane i oslobodenja grada, da ih pita šta to slave. Ili da pozovu neku od preživjelih žrtava da im objasni da nije rat samo kad dvije strane pucaju jedna na drugu, već i kad se organizovano i planski ubijaju bespomoćni ljudi.

Isto se dogodilo u slučaju mladića Faruka Bilalića i Mustafe Salkovića, koje je odveo policajac Dragan Čobić Čombe, on je to priznao, saslušani su svi odgovorni u policiji, ali, krivaca nema. Eto, desilo se, kao da je u pitanju elementarna nepogoda. U mnogim slučajevima, na zahtjev porodica, za ubijene ljude, mučene i masakrirane prije smrti, vlast je davala potvrde da su umrli prirodnom smrću. Rekli bismo: ubijeni prirodnom smrću. Među njima je i petoročlana porodica Hamzić, čiji su članovi, u septembru 1995. godine, ubijeni za ručkom, svi metkom u potiljak. Pa porodica Bišanović, majka Bisera, dvije kćerke i 16-godišnji unuk, ljudi iz Janje Bego Bukvić, Fadil Podrug, Fadil Sinanović i mnogi drugi. Policija je iz kuće u Janji odvela mirnog Jusufa Terzića, a vratili su ga mrtvog, razbijene lobanje i izmasakriranog. Dvojica bijeljinskih ljekara dala su službenu potvrdu da je on ubijen. Na zahtjev supruge Rabiye Terzić da Tužilaštvo podigne krivičnu prijavu zbog ubistva, osnovni javni tužilac Nadežda Milošević, u uvjerenju pod brojem KTS 66/93, napisala

je: *...ocijenili smo da nema mjesta pokretanju krivičnog postupka*”.

Pripadnici specijalne policijske jedinice iz Banje Luke pokupili su na 28. jula 1992. na ulicama 16 ljudi i odvezli ih u Policijsku stanicu. Nakon užasne, neljudske torture, ubacili su ih, polumrtve, u kamion, istovarili ih na obali Drine u Balatunu i poklali ih, jednog po jednog. Jedan od njih je čudom preživio i svjedočio o ovom strašnom zločinu, ali i on je, nažalost, umro. Među ubijenima bili su i braća Sadik i Asmir Asko Omerović, a kasnije su identifikovani i Murat Merić (1951.) i njegov brat Asim Merić Mrki (1965.).

Salku Ljeskovicu su policajci odveli iz njegove kuće u Janji, a ubijen je u logoru Rtanj-Boljevac kod Zaječara u Srbiji. Trojicu mladića iz bijeljinske Tombak mahale – Himzu Ferhatbegovića (1963.), Izeta Kastratija (1964) i Nusreta Brkića (1959) odvela je policija iz avlije. Nikad se nisu vratili. Himzini i Izetovi posmrtni ostaci nađeni su na groblju u Sremskoj Mitrovici, od Nusreta Brkića još nema ni traga. Policija je odvela u smrt i Bijeljince Muhameda Sahačića, Mensura Ajetovića, Hajrudina Limanija, Mevka Halimija, Dževada Muslijevića...Popis zločina nad bijeljinskim i janjarskim Bošnjacima nema kraja. Za sve to, policijski rukovodioci u Bijeljini dobili su visoka odlikovanja.

A bijeljinsko Okružno tužilaštvo, koje ima nadležnost na teritoriji od Brčkog do Srebrenice, nije našlo, po sopstvenom saznanju, ni jedan jedini slučaj ratnog zločina nad Bošnjacima, čak ni u gradu u kojem ima sjedište. Čak ni u Srebrenici. Niti je našlo i trunku krivnje za zločine Arkanove garde početkom aprila 1992, ili za rušenje džamija, za masovne progone bošnjačkog stanovništva, za ubijanja čitavih porodica. Po njima, očigledno, niko nije kriv zbog svega toga.

Nedavno je u Sudu BiH završen prvostepeni postupak u slučaju 11 policajaca iz Janje. Izrečene su minimalne kazne. I to je sve.

SLUČAJ SARAJLIĆ

Prije više od godinu dana konačno je objavljeno suđenje za najteži zločin u Bijeljini – ubistvo 22 člana porodica Sarajlić, Sejmenović i Malagić. Od tada do danas ništa se nije dogodilo, suđenje je nekoliko puta odlagano, upućeni kažu: čeka se da umre Goran Sarić, general policije, koji je teško bolestan, da ne bi na sudu rekao nešto što ne treba da se čuje. O ovom zločinu se znalo skoro sve, nije bilo čovjeka u Bijeljini koji za taj zločin nije čuo, ja sam još 2007. godine u prvoj knjizi “Majstori mraka”⁵ objavio imena odgovornih, ali, neko moćan se godinama trudio da sve to sakrije. Slučaj se selio iz jedne tužilačke fioke u drugu, tužioci su se smjenjivali a da niko ništa nije uradio. Tek nedavno, kad je slučaj dobio sadašnji tužilac, klupko je konačno počelo da se odmotava.

U Bijeljini se sakrivaju i mnogobrojni drugi zločini, ali ovdje su “sakrivači” bili najuporniji. Jasno je i zbog čega. Zločin je počinila specijalna policijska jedinica kojom je komandovao vrh MUP-a, uz sadejstvo sa domaćim snagama, Službom državne bezbjednosti i policijom. A to znači da se radi o zločinu koji je organizovala vlast, planski, s jasnim ciljem da se Bošnjacima pošalje poruka da moraju otići kako mogu i kako znaju, jer za njih više nema mjesta u Karadžićevoj pravoslavnoj džamahiriji. To znači još nešto: da su svi zločini, čak i oni za koje su odgovorni pojedinci, dio jedinstvenog sistema zločina, kojim su se takve stvari ohrabrivale i opraštale, pa čak i sakrivale, kao što to danas vidimo. I danas se pred pravosuđem RS-a redovno oslobađaju zlo-

5 Jusuf Trbić, ibidem

činci, čak i kad postoje neoborivi dokazi, kao u slučaju logora Batković. Pošto je i bosanskohercegovačko pravosuđe, kao i sve ostalo, podijeljeno na tri plemenske cjeline, vidjećemo da li će Sud BiH u ovom slučaju uvažiti nedvosmislene dokaze i osuditi počinitelje, ali i naredbodavce. Za sad će na optuženičkoj klupi biti samo oni koji su pucali, ali je jasno da su oni to učinili po nečijem naređenju, a pošto je u pitanju "državni zločin", tu bi se morali naći i naredbodavci, i organizatori, i logističari. Bijeljinski Srbi, koji su svojim ćutanjem podržali zločince, neka se suoče sa sopstvenom savješću. Od političara, novinara, profesionalnih patriota i crkvenih ljudi – to i ne očekujem.

U ovakvom slučaju naredbu za ubijanje mogla su dati dva čovjeka: ministar MUP-a Mićo Stanišić ili njegov zamjenik Tomo Kovač, odnosno njihov nadređeni – Radovan Karadžić. U Bijeljini su organizatori bili ljudi u vrhu Državne bezbjednosti i policije.

Za egzekuciju je određena ekipa već prekaljena u sličnim zločinima (to su već radili u Bijeljini) – specijalna policijska jedinica, poznata po imenu "Pahuljice", kojoj su, kako reko, komandovali samo ministar policije RS-a Mićo Stanišić i njegov zamjenik Tomo Kovač. Pojačanje su imali u "domaćim snagama". Komandant te jedinice bio je Dušan Malović (ubijen u Beogradu), pripadnici jedinice čija sam imena pobrojao u tekstu u "Majstorima mraka" (Peđa Bartula, Risto Stuparušić Stupa, Milenko Samardžija Travka, Slavenko Kovačević Kino, Kosta Stanić Kole, Mitar Jolović Jola, Nenad Marković Tripa, Milenko Ećimović Kroka, Nenad Petrović Peros, Danko Arbinja Mento), a uhapšeni su Ljubo Marković i Slavenko Kočević, koji su direktno učestvovali u zločinu. Uhapšeni su i Živan Miljanović, pomoćnik komandira Stanice javne bezbjednosti (SJB) Bijeljina, Stevo Bokarić, pripadnik

Službe državne bezbjednosti Bijeljina, Jovica Petrović i Mirko Šimić, pripadnici Interventnog voda SJB-a, inače članovi Srpske radikalne stranke, to jest četnika. Ja sam naveo i imena policajaca koji su morali znati za ubistvo, od komandira policije do policajaca koji su čuvali stražu, kao i imena pripadnika Državne bezbjednosti Drage Vukovića i Mileta Škorića, čija uloga nije dovoljno rasvijetljena. Posebno je zanimljiv Goran Sarić, koji se, kako je u istrazi utvrđeno, dobrovoljno prijavio da ubija djecu. On je bio među onima koji su pucali. Prije toga je dva puta oslobođen optužbi za ratne zločine, čak i u Srebrenici, a već odavno ima čin generala policije RS-a. Sad je jasno kako je taj čin zaslužio.

Sve ovo potvrđuje da su svi zločini, pa i ovaj, vršeni po planu s najvišeg nivoa RS-a i opštine. O tome je pisao i poznati kolumnista Dragan Bursać:

"Šta nam ovo govori?

Kazuje nam da je direktno, infrastrukturno i logistički entitet Republika Srpska učestvovala u ovom monstruoznom zločinu. Govori nam da su materijalno i na svaki drugi način – od plana ubistva, preko izvršenja, do skrivanja dokaza i uništavanja posmrtnih ostataka, o ovome znali i visoki funkcioneri, prije svega MUP-a RS-a, ali i lokalno stanovništvo. Da je Tužilaštvu ove zemlje trebalo bezmalo tri decenije da uhapsi krvnike, koji su bukvalno do juče slobodno hodali pored malobrojnih preživjelih. Da je Bosna i Hercegovina premrežena zločincima, koji sa slobode uživaju u svom životu, dok na stotine žrtava nije uopšte ni pronađeno, a oni pronađeni, identifikovani i njihove porodice čekaju, višedecenijski čekaju, ne znajući ni oni šta."

Civile iz tri kuće u bijeljinskom naselju Bukreš policijaci su izveli govoreći im da budu tihi i da idu u razmjenu. Na obali Drine u Balatunu istjerivali su ih u grupama po troje-četvero. Tužilac Ivan

Matešić je ispričao: kad je došao red na jednu majku s djecom, ona se ukočila od straha, nije mogla da mrdne, a njena mala kćerka uhvatila ju je za ruku i rekla: "Hajmo, majko". Ubijali su ih polako, oni koji su čekali svoj red morali su sve to gledati, pucali su u njih čak i sačmaricama, a nakon svega leševe su ostavili na obali, pa poslali neke mještane, koje je domaća policija angažovala, da ih sve pobacaju u Drinu.

Ubijeno je sedmero djece (osmi, Elvir Malagić, imao je tek 19 godina), osam žena, od kojih su četiri bile starije od 60 godina, i šest mirnih, dobrih ljudi koji u životu ni mrava nisu zgazili.

Te večeri ubijeni su:

Admir i Alma Sarajlić, djeca od 6 i 10 godina, njihova majka Amira (otac Sadik Hadžisalihović) rođena 1955. godine i njihov otac Osman (sin Izin) rođen 1956. godine, njegov mlađi brat Senad (1967), otac Izo (Izedin) rođen 1931. i majka Rašida (otac Osman Osmanović) rođena 1920. godine. Uz njih i Derviša Sarajlić (otac Mehmed Hamidović) rođena 1956,

Muharem Sarajlić, sin Ćerimov (1952), mala Selma Sarajlić, kćerka Muharemove i Dervišina, rođena 1980. godine (imala je dvanaest godina) i njen brat Zekerijah (1976). Ubijena je i Zurijeta Sarajlić (otac Osman Džafić) rođena 1934., i njena sestra Najla Džafić (1931), koja je te večeri došla da ih posjeti.

Pobijeni su i Sejmenovići: Jusuf (sin Hasanov) rođen 1949, njegova žena Izeta (otac Huso Ročević) rođena 1951. i djeca Edina (1973) i Edin (1979).

I Malagići: Rašid (otac Durmo) rođen 1947, njegova majka Haša (otac Alija), rođena 1926, Rašidova žena Amira (otac Alija Zulčić) rođena 1953, i djeca Elvir (1972) i Almir (1974).

Očekujemo da će suđenje otkriti i do sad nepoznate detalje i da će na optuženičku klupu sjesti i naredbodavci i organizatori zločina. Ako se i ovoga puta, kao toliko puta do sad, zločin ne nasmije u lice pravdi, a žrtve još jednom ostanu poražene i unesrećene...

SUMMARY CAPTIVE JUSTICE

The justice system in Bosnia and Herzegovina has been in deep crisis for years, heavily influenced by nationalist political parties, helpless in the face of political dictatorship, and incapable of prosecuting even a single case of high-level corruption, the collusion of politics and crime, attacks on the state, and the endangerment of its constitutional order. This is particularly evident in the case of war crimes trials, despite clear guidelines and an abundance of evidence provided by the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia in The Hague. For almost three decades, the most responsible individuals for the most severe war crimes, such as city sieges, ethnic cleansing, persecution, mass murders, systematic rapes, concentration camps, and the destruction of religious buildings, have not been prosecuted in Bosnia and Herzegovina, and as it stands, they likely won't ever be. It is clear that without achieving justice, there will be no stable peace, and this country cannot integrate and move forward. What can be done? All previous justice reforms and strategies for war crime trials have not yielded results because there was no political will for them. Therefore, the first serious step in stabilizing the state should be a genuine, comprehensive judicial reform led by the international community and its judicial institutions, with the involvement of a larger number of foreign judges and prosecutors. Without this, this part of the Balkans will find it difficult to become a full-fledged part of Euro-Atlantic integration, and we will remain in a state of permanent and risky instability that openly threatens new conflicts.

Dušmani, Bosna, 1992-1995. (Mevludin Ekmečić, "Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. – crtežom i tekstom", Galerija portreta Tuzla, Bosanska riječ, Wupertal, 1996. 143)